

Liikenne- ja viestintäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat yhdessä valmistelleet hallitusneuvotteluihin alla olevan ehdotuksen julkisesti tuettujen kuljetusten kehittamisestä.

Toimenpiteiden tavoitteena on turvata kansalaisten liikkumismahdollisuudet kaikille sopivilla kulkuvälineillä, tuoda säästöjä lisäämällä tehokkuutta, kilpailua ja innovaatioita sekä parantaa Suomen kilpailukykyä luomalla alusta uusille palveluille.

Miten turvaamme ihmisten liikkumismahdollisuudet taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla?

Valtio ja kunnat käyttävät tällä hetkellä yli miljardi euroa vuodessa ihmisten liikkumisen tukemiseen. Rahoituksesta noin kolmannes kohdistuu suoraan liikenteen ostoihin ja noin kaksi kolmannesta erityisryhmien, koululaisten ja varusmiesten matkakustannusten korvauksiin. Lisäksi sairauden hoitoon liittyviä matkakustannuksia korvataan sairausvakuutuslain perusteella sairausvakuutuksen sairaanhoitovakuutuksesta.

Nykyisellä toteutustavalla erityisesti lakisääteisten kuljetusten hoitamisesta aiheutuvien kustannusten on arvioitu kasvavan tulevaisuudessa hallitsemattomasti. Todennäköinen riski pitkällä aikavälillä on, että lopulta edes kaikkein tärkeimpiä kuljetuksia ei pystytä hoitamaan. Ihmisten liikkumismahdollisuuksien turvaamiseksi julkisesti järjestettyä liikennettä on pakko kehittää kokonaisuutena.

Jotta liikkumisen riittävä palvelutaso voidaan turvata, tulee julkisen liikenteen järjestämistä tarkastella kokonaisuutena. Samalla on varmistettava, että liikenteen järjestämiseen suunnatuista resursseista saadaan mahdollisimman suuri lisäarvo. Tämä edellyttää liikkumispalveluiden toteuttamiseen liittyvän tiedon hyödyntämisen voimakasta lisäämistä yli hallinnonalojen rajojen. Tätä tulee edistää muodostamalla yhteinen tietosuoja- ja tietoturvanäkökohdat huomioiva tietopohja Liikenteenohjausyhtiö Fintraffic Oy:n dataekosysteemin yhteyteen. Muun muassa saatavilla olevia palveluita ja niiden esteettömyyttä sekä asiakkaiden liikkumistarpeita kuvaavien tietojen avulla voitaisiin tehostaa liikkumispalvelujen tarjoamista merkittävästi.

Suurin haaste julkisesti järjestetyn liikenteen hallitulle kehittämiselle on se, että liikenteen hankintoja tai liikenteen käytännön järjestämistä ei tällä hetkellä koordinoita keskitetysti. Toimintaa ohjataan useiden eri viranomaisten ja hallinnonalojen toimesta. Julkisen liikenteen tehokkuuden, taloudellisuuden ja palvelutason toteutumisen kannalta liikkumispalveluita tulisi tarkastella kokonaisuutena. Toiminnan koordinaation kehittäminen tukisi myös innovatiivisia hankintamalleja ja saadut synergiahyödyt tehostaisivat toimintaa. Toiminnan teknistä koordinaatiota on välttämätöntä keskittää.

Palveluita tuottavat yritykset voisivat hyödyntää tietoja ja syntyvää ekosysteemiä omien palveluidensa kehittämiseen ja kokonaan uusien palveluiden luomiseen. Kokonaisuus toimisi kasvu- ja referenssiympäristönä kansainvälisesti kilpailukykyisille tuotteille ja palveluille.

LVM ja STM ehdottavat yhdessä seuraavia toimenpiteitä hallitusohjelmassa huomioitaviksi.

- Toteutetaan julkisesti tuetun liikenteen järjestämisen keskitetyn koordinaation sekä julkisesti tuetun liikenteen yhteisen tietopohjan tarvittavine järjestelmähankkeineen osana liikenteen dataekosysteemiä.
- Toteutetaan kaksivuotisen hyvinvointialuetasoisien kokeilun julkisesti tuetun liikenteen järjestämisestä.

- Toteutetaan tarvittavat lainsäädäntömuutokset.
- Edistetään esteettömyyden toteutumista liikenteen palveluissa ja infrastruktuurissa.
- LVM vastaa hankkeiden koordinaatiosta. Tehtävillä toimenpiteillä ei ole vaikutusta toiminnan rahoituksen jakautumiseen hallinnonalojen välillä.
- Toiminnan kehittämiseen osoitetaan hallituskaudelle 26 000 000 € rahoitus.

Konkreettiset toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi sisältävät muun muassa seuraavia kokonaisuuksia:

- Tehdään tarvittavat lainsäädäntömuutokset ja muut toimenpiteet julkisesti tuettujen kuljetusten järjestämistä tukevan yhteisen tietopohjan rakentamiseksi osaksi liikenteen dataekosysteemiä. Tietopohjaan kootaan reaaliaikainen tieto käytettävistä palveluista sekä ihmisten ja tavaroiden liikkumistarpeista. Toimenpiteen avulla mahdollistetaan kuljetusten tehokas järjestäminen yhdistelemällä kuljetuksia reaaliaikaisesti muihin kuljetuksiin matkaketjuja tehokkaasti hyödyntäen. Toteutus vuosien 2023 – 2026 aikana. Maltillisia muutoksia voidaan tarvita muun muassa sosiaalihuoltolakiin, terveydenhuoltolakiin, liikenteen palveluista annettuun lakiin, vammaispalvelulakiin, sairausvakuutuslakiin sekä lakiin hyvinvointialueesta.
- Tehdään tarvittavat lainsäädäntömuutokset ja muut toimenpiteet järjestämisen koordinaation keskittämiseksi Liikenne- ja viestintävirasto Traficomiin sekä hankintojen tukemiseksi. Toimenpiteen avulla mahdollistetaan yhteisen tietopohjan syntyminen ja hankintojen tarkoituksenmukainen toteuttaminen. Toteutus vuosien 2023 – 2026 aikana. Maltillisia muutoksia voidaan tarvita muun muassa sosiaalihuoltolakiin, terveydenhuoltolakiin, liikenteen palveluista annettuun lakiin, vammaispalvelulakiin, sairausvakuutuslakiin sekä lakiin hyvinvointialueesta.
- Tehdään tarvittavat toimenpiteet kuljetusten tehokasta järjestämistä tukevan kokeilun toteuttamiseksi. Toimenpiteen avulla löydetään parhaat käytännöt kuljetusten toteuttamiseen valtakunnallisesti. Ilman lainsäädäntömuutosta toteutettavien kokeilujen toteutus pääosin vuosien 2024 – 2026 aikana. Lisäksi voidaan toteuttaa erikseen myöhemmin hallituskauden aikana käynnistyviä lainsäädäntömuutoksia edellyttäviä kokeiluja.
- Muodostetaan yhteistyöryhmä koordinoimaan toimenpiteiden suorittamista hallituskauden ajaksi.

Hankkeen kustannusten nousua leikkaavat vaikutukset alkavat realisoitua todennäköisesti jo vuoden 2025 aikana. Täysimääräisesti hyödyt ovat saavutettavissa vuonna 2027.

Arvio julkisesti tuettujen kuljetusten yhteisen tietopohjan investointikustannuksista

Julkisesti tuettujen kuljetusten yhteisen tietopohjan rakentamisesta aiheutuu kustannuksia erityisesti tietopohjan edellyttämän alustarakaisun rakentamisesta, tarkoituksenmukaisten yhteisten palveluiden toteuttamisesta sekä toimintamallin muuttamisesta ja toiminnan koordinaatiosta aiheutuvasta työstä. Liikenne- ja viestintävirasto Traficom ja liikenteen dataekosysteemiä rakentava valtionyhtiön Liikenteenohjausyhtiö Fintraffic Oy ovat tuottaneet arvion toiminnasta aiheutuvista kustannuksista ja saavutettavista säästöistä.

Julkisesti tuettujen kuljetusten yhteinen tietopohja on tarkoituksenmukaista toteuttaa osana Fintrafficin liikenteen dataekosysteemiä. Tietopohjan toteuttamisesta aiheutuvien kulujen arvioidaan olevan noin 12 000 000 euroa vuosina 2023 - 2026. Lisäksi toteuttaminen edellyttää jaksolle noin 1 000 000 euron osoittamista projektihallintakustannuksiin. Tietopohjan operointikustannukset ovat noin 4 000 000 euroa vuodessa.

Yhteisen tietopohjan yhteydessä on tarkoituksenmukaista toteuttaa keskitetysti kaikkia alan toimijoita tukevia yhteisiä palveluita. Osa palveluista voidaan toteuttaa osana yhteisen tietopohjan rakentamista ja jatkokehittämistä. Lisäksi on kuitenkin tarpeen arvioida olisiko tarkoituksenmukaista keskittää yhteistä tietopohjaa hyödyntävät kuljetusten järjestelypalvelut valtakunnallisesti yhteen

palvelukeskukseen. Järjestelypalveluiden yhdistämisestä saatavat hyödyt tulisi arvioida riittävän laajan hyvinvointialueitasoisen pilotin avulla. Kattavan pilotin toteuttamiskustannuksiksi on arvioitu jaksolle 2023 - 2026 noin 4 500 000 euroa. Pilotista saatujen kokemusten perusteella arvioidaan missä määrin yhdistelyä on tarkoituksenmukaista laajentaa valtakunnalliseksi.

Toimintamallin muuttamisesta ja toiminnan koordinaatiosta aiheutuu merkittävä henkilötöymäärä. Työ koostuu muun muassa uuden toimintamallin edellyttämistä lainsäädäntömuutoksista, niiden edellyttämistä laaja-alaisista selvityksistä, yhteisten toimintamallien luomisesta sekä mallin jalkauttamisen edellyttämästä koordinaatiosta. Toteutusvaiheen henkilötöykustannuksiksi eri organisaatioissa on arvioitu noin 7 000 000 euroa jaksolle 2023 – 2026. Tästä pysyväksi kustannukseksi jäisi noin 1 500 000 euroa vuodessa. Lisäksi tarvittavien selvitysten hankintaan on arvioitu tarvittavan jaksolle 2023 – 2026 noin 1 320 000 euroa.

Yhteisen tietopohjan ja sitä tukevien toimintamallien muodostamisen kokonaiskustannus olisi siten noin 26 000 000 euroa vuosina 2023 – 2026. Kustannukset jakautuisivat vuositasolla karkeasti arvioituna seuraavasti

- Vuonna 2023 noin 1 000 000 euroa
- Vuonna 2024 noin 8 000 000 euroa
- Vuonna 2025 noin 8 000 000 euroa
- Vuonna 2026 noin 9 000 000 euroa

Traficom ja Fintraffic ovat arvioineet, että yhteisen tietopohjan avulla olisi saavutettavissa toiminnan vakiinnuttua ensimmäisessä vaiheessa joka vuosi noin 55 000 000 euron säästö nykyiseen kustannustasoon verrattuna. Säästö syntyy erityisesti eri tyyppisten kuljetusten nykyistä tehokkaammasta yhdistelystä (samalla kuljetuksella hoidetaan useampi kuljetustarve), kaluston tehokkaammasta käytöstä (pienempi määrä kalustoa on jatkuvasti käytössä) sekä kustannuksiltaan halvempien palvelulinjojen ja kutsupalveluiden tehokkaammasta hyödyntämisestä. Lisäksi säästöä voidaan saada päällekkäisten palvelukerrostojen purkamisesta yhteishankintoja tehostamalla (tällä hetkellä samalla alueella hankitaan samanlaisia palveluita useiden eri hankintaorganisaatioiden toimesta). Arvio perustuu järjestelmätoimittajien arvioihin ja aikaisemmin toteutettuihin kuljetusten yhdistelyä koskeviin pilotteihin. Kuljetusten yhdistelystä on toteutettu useita pilotteja, joista arviota muodostettaessa on kiinnitetty erityistä huomiota Sitran Alpio¹ sekä Traficomien rahoittamaan Matkahuollon kutsupalvelupilottiin².

Yhteisen tietopohjan toteuttamiseen suunnatut investoinnit olisi saatujen arvioiden perusteella mahdollista kuolettaa jo vuosien 2027 – 2028 aikana. Säästöä arvioitaessa on kuitenkin tärkeää huomata, että julkisesti tuettujen kuljetusten kustannustaso on voimakkaassa kasvussa ja lisäksi lainsäädäntömuutosten myötä palvelun piiriin on tulossa uusia asiakkaita vuodesta 2024 alkaen. Lisäksi Kela-kuljetusten seuraava kilpailutuskierron tulee nostamaan hintoja merkittävästi.

Toiminnasta aiheutuvia pysyviä kustannuksia voidaan tulevaisuudessa kattaa palvelun tarjoajilta perittävillä nykyisten hajautettujen järjestelykeskusten rahoitusmallia vastaavilla maksuilla. Yhteisen valtakunnallisen järjestelypalvelun yhteydessä voitaisiin periä nykyisellä tavalla kuljetus- ja ajoneuvokohtaisia järjestelymaksuja, joilla voitaisiin kattaa yhteisen tietopohjan ylläpidosta ja kehittämisestä sekä järjestelykeskuksen toiminnasta aiheutuvat kustannukset.

¹ <https://www.sitra.fi/hankkeet/julkiset-ja-yksityiset-liikkumispalvelut-samalle-tarjottimelle/>

² https://vaylat-liikenne.fi/wp-content/uploads/2023/04/Johanna_Taskinen_VL-2023-esitelma-Johanna-Taskinen.pdf